

Krunidbe u srednjovjekovnoj Europi

Pereša, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:527626>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

**SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Marina Pereša

**Krunidbe u srednjovjekovnoj Europi
Završni rad**

Pula, 15. rujna 2017.

**SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST**

Marina Pereša

**Krunidbe u srednjovjekovnoj Europi
Završni rad**

JMBAG: 0066195175

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Znakovi, simboli i ceremonijalna komunikacija

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Maurizio Levak

Sumentor: dr. sc. Robert Kurelić, v. asist.

Pula, 15. rujna 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Marina Pereša, kandidatkinja za prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli, 15. rujna 2017.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

Ja, dolje potpisana Marina Pereša, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Krunidbe u srednjovjekovnoj Europi* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Studentica:

U Puli, 15. rujna 2017.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. Razvoj i najraniji zapisi inauguracijskih ceremonija	3
2. Dva kraljeva tijela	5
3.. Krunidbe francuskih kraljeva.....	6
3. 1.Inauguracijska ceremonija	6
3.2. Tijek krunidbene ceremonije	7
3.3. <i>Entrée i lit de justice</i>	9
4. Krunidbe u Svetom Rimskom Carstvu	10
4.1.Krunidba Otona I.	10
5. Krunidbe engleskih monarha.....	12
5.1. <i>Ceremonija od 8. do 15. stoljeća</i>	12
5.2. <i>Krunidba Elizabete I.</i>	13
5.3 <i>Simboli engleskih monarha</i>	14
6. Krunidbene ceremonije Ugarsko – Hrvatskog Kraljevstva	15
6.1. <i>Elementi krunidbe</i>	15
6.2. <i>Tijek krunidbene ceremonije</i>	16
7. Festivalske krunidbe	19
8. Efigije	19
ZAKLJUČAK.....	22
Popis literature:.....	24
Popis priloga:.....	27
SAŽETAK	28
SUMMARY	29

UVOD

Srednji je vijek vrijeme kada su se saznanja o važnim zbivanjima, obavijesti i informacije prenosile kroz javne demonstracije i rituale. Ceremonije, geste, riječi i insignije imale su mnogo veću važnost od pisanih dokumenata i sporazuma. Ritual označava svečanu ceremoniju koja se odvija po određenim pravilima, a ono što ritual čini važnijim, a njegovu poruku jačom je učestalost njegova ponavljanja.

Krunidba je bila neponovljiv događaj u životu kralja i njegovih podanika, međutim, kako bi se s vremena na vrijeme javnost prisjetilo na kraljevu snagu i moć odvijali su se rituali u kojima se kralj pojavljivao noseći krunu. Iz toga se razloga kralj pojavljuje s krunom na crkvenim svečanostima ili pak pri susretu s drugim vladarom.

Koristit ću u radu termine *inauguracija* i *krunidba* iako neki povjesničari, poput primjerice Jaquesa Le Goffa smatraju kako termin inauguracija ne prenosi u cijelosti simboliku krunidbe poput termina *ritual prijelaza* koji implicira uzdizanje u statusu i moći. Krunidbena je ceremonija bila ispunjena političkom i vjerskom simbolikom i alegorijom, pozornost se pridavala svakom detalju, govoru, gestama, sudionicima, izgledu prostora, mjestu zbivanja te naravno insignijama. *Regalijelinsignije* su krunidbeni predmeti poput mača ili žezla. Smatramo ih simbolima vlasti, časti i službe, koji su se vrlo promišljeno predavali vladaru u točno određenom trenutku krunidbe. Iako je kralj bio u centru pozornosti, važno je napomenuti kako svi prisutni igraju svoje uloge tijekom ceremonije, preko članova kraljeva dvora, klera pa sve do publike, njihova je interakcija nužna za cjelokupan ritual. Inauguraciju je upotpunilo i crkveno posvećenje vladara koje je simboliziralo ujedinjenje svjetovne i božanske moći u jednoj osobi.

Postoje tri vrste pisanih dokumenata koji govore o kraljevskim krunidbama i posvećenjima: Pravilnik (*ordo*) - liturgijski tekst koji obuhvaća molitve, himne i antifone, to jest napjeve na biblijski tekst koji su bili tematski povezani sa samom krunidbom; tekstovi s direktnim uputama kako izvršiti ceremoniju; te zapisi i svjedočanstva koja opisuju konkretne krunidbe.¹ Također, važno je napomenuti kako

¹ LE GOFF, J., »A Coronation Program from the Age of Saint Louis: The Ordo of 1250« *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, u: János M. Bak (ur.), University of California Press, 1990., str. 47.

je Pravilnik skup predloženih tekstova koji su se mogli izvoditi na krunidbama, međutim, u većini slučajeva nije bio vezan uz pojedinu, konkretnu krunidbu. Ipak, takve tekstove možemo prihvatiti kao vjerodostojan povijesni dokaz tek kada im priključimo pisana svjedočanstva konkretne ceremonije iz kojih je vidljivo kako su se sudionici zbilja pridržavali propisanih pravila.² János M. Bak upozorava kako liturgijski tekstovi ne mogu biti pouzdani dokazi političkog razvoja jer je inercija rituala uvijek veća od volje za prilagodbom.³

Umberto Eco piše kako: *srednjovjekovni čovjek živi u svijetu napučenom značenjima, uputama, nadosjetilnim očitovanjima Boga u stvarima...*⁴ imajući to na umu možemo samo zamisliti koliki je utisak krunidbena ceremonija ostavljala na stanovništvo koje je tada živjelo u svijetu ispunjenom magijskim i religijskim ritualima.

² BAK, J. M., »Coronation Studies – Past, Present and Future« *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, u: János M. Bak (ur.), University of California Press, 1990., str. 2.

³ Isto, str. 7.

⁴ ECO, U., *Umjetnost i ljepota u srednjovjekovnoj estetici*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2007. str. 64.

1. Razvoj i najraniji zapisi inauguracijskih ceremonija

Kralj je još u starom vijeku obnašao barem dvije funkcije: svjetovnu i sakralnu, posredovao je između Boga i ljudi, pa su tako faraoni bili Horusovi sinovi, polubogovi, a semitski su kraljevi nosili titulu kraljeva-svećenika. Prvi zapis o ceremoniji ustoličenja vladara jesu pisma iz Tel-el-Amarna, nastala oko 1350. godine prije Krista, u kojima sirijski kralj piše egipatskom faraonu o posvećenju i pomazanju njegova oca i djeda uljem. Također u Starom je zavjetu nekoliko puta spomenuto pomazanje vladara, kao i pomazanja svećenika i proroka, poput proroka Samuela koji je uljem pomazao kralja Šaula nakon što je izabran za kralja.

Krunidba prikazana u Starom zavjetu opisuje krunidbene etape gotovo identične kasnijim krunidbenim ceremonijama europskih vladara. Opisuje se kako je kralja okrunio svećenik koji mu je također uručio narukvice. Čin je to kojega možemo smatrati pretečom uručenja insignija. Kralj je zatim pomazan svetim uljem te aklamiran od naroda uzvikom *Bože spasi kralja*, a zatim su zakletve položene između Boga, kralja i naroda.⁵

Pretpostavlja se kako je europski krunidbeni ceremonijal nastao na temeljima bizantskih krunidbenih ceremonija, a moguće je kako one korijene vuku iz inauguracija rimskih careva ali o njima nemamo dovoljno podataka. Ono što je poznato jest kako su rimski carevi bili aklamirani pred Senatom te su koristili insignije poput ljubičastog plašta, lovorovog vijenca i grimizne senatorske obuće. Od Konstantina VII. Porfirogeneta saznajemo mnogo o krunidbenoj ceremoniji bizantskoga vladara Lava I. koja je započela aklamacijom na hipodromu, zatim je caru na glavu položena dijadema, a u ruke predani štit i koplje.⁶

Sve do Karla Velikoga krunidbeni je ritual bio obilježje Istočnoga carstva, a car se uvijek krunio u Konstantinopolu, tek na Božić 800. godine Karlo se kruni u Rimu i time stvara presedan krunidbenoj ceremoniji na Zapadu. Pa iako je Karlo uveo krunidbu u zapadnu kulturu, obred posvećenja vladara bio je poznat na Iberskom poluotoku već od 7. stoljeća.⁷ O tome kako krunidba nije bila uobičajena praksa najbolje svjedoči citat: *Na misnom slavlju na Božić kojim je predsjedao Leon u crkvi*

⁵ WOOLLY, R. M., *Coronation Rites*, B.D. Cambridge: at the University Press. 1915. str. 2-3.

⁶ Isto, str. 11.

⁷ Isto, str. 33.

sv. Petra, pošto se obratio masi, okrenuo se Karlu koji je molio pred oltarom, stavio mu krunu na glavu i rekao: „Karlu Augustu, okrunjenom od Boga, velikom i miroljubivom caru Rimljana, život i pobjeda!“. Einhard kaže da je Karlu papa iznenada, mimo očekivanja stavio krunu na glavu i da je Karlo osjetio takvu odbojnost prema carskom dostojanstvu, da usprkos velikom blagdanu na bi pošao u crkvu, da je mogao predvidjeti papinu namjeru.⁸ Kruna Karla Velikoga vjerojatno se sastojala od jednostavnoga kruga sačinjenog od četiri kvadrata ukrašenih draguljima. Za vladavine Filipa II. Augusta, u 12. stoljeću, na krunu su nadodana četiri velika heraldička ljljiana. Kruna nije sačuvana, no jest krunidbeni mač francuskih vladara koji potječe iz razdoblja od 10. do 13. stoljeća, no ipak se naziva mačem Karla Velikog te nosi ime *Joyeuse* koje je Karlo nadjenao vlastitom maču.⁹

Prilog 1. Mač karla Velikog

⁸ EINHARD, Život Karla Velikog, Zagreb, 1992., str 11.

⁹ <http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/coronation-sword-and-scabbard-kings-france> (posjet: 22.rujna.2017.)

2. Dva kraljeva tijela

Ernst H. Kantorowicz razvija teoriju o *dva kraljeva tijela*.¹⁰ Jedno je njegovo fizičko, smrtno tijelo, a drugo označava kraljevu političku moć. Kraljeva moć je apsolutna i vječna te se prenosi s vladara na vladara u trenutku smrti. Time kralj kao političko tijelo postaje besmrtnan jer zakonski nikada ne može umrijeti. Osnažujući mitsku percepciju kralja, on se uvijek prikazuje kao nepogrešiv, uvijek je u pravu, on nije sposoban učiniti nešto nepravedno ili nepravilno. Kralj je baš poput Krista, sveprisutan. Iako fizički nije ondje, on nadgleda izvršenje pravde u svojoj zemlji, nadgleda sve pravne odluke te je prisutan na svakom suđenju iako ne može ometati tok pravde.

Pojam *Persona mixta* nastao je u 12. stoljeću, a označava dihotomiju unutar jedne osobe podrazumijevajući time spajanje sakralnog i profanog u osobi vladara. Također označava dihotomiju između kraljeve smrtnosti i besmrtnosti kraljevske političke funkcije. *Personae mixte* jesu i kraljevi i biskupi jer oba položaja u sebi nose vjersku i svjetovnu moć.¹¹ Moramo imati na umu kako je i Krist spoj duhovnih vrijednosti i ljudskoga tijela, a također ima sposobnost ubikviteta - sveprisutnosti, baš poput kralja. Kantorowicz smatra kako je srednjovjekovni vladar kristomimetičan – on ciljano oponaša Krista (*Christ-centered kingship*).¹² Kraljevska moć dolazi od Boga, ona pripada Bogu ali je milošću božjom dodijeljena kralju. Kralj se činom posvećenja obvezao na funkciju vladara ne samo kao privatna osoba, već kao predstavnik, prikaz živućeg Krista. On time postaje posrednik između neba i zemlje. Kasno 9. stoljeće razdoblje je sve veće klerikalizacije kraljevske i upravne službe. Međutim, u 11. i 12. stoljeću, tijekom borbe za investituru, najznačajnijeg sukoba između crkve i srednjovjekovne države, prestaje kraljeva kristomimetičnost. Moć i legitimitet više ne pronalazi u crkvi i božanskoj moći, već u zakonima i regulativama kojima štiti svoje pravo na vlast. Kantorowicz to naziva *law-centered kingship*, odnosno vlast usmjerenu na zakone, koja proizlazi iz zakona. Treće razdoblje koje započinje u 14. stoljeću naziva *polity-centered kingship*, označujući time uspon kraljevstva koje je svoju snagu crpilo iz društvenog uređenja.

¹⁰ KANTOROWICZ, E. H., *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology*, Princeton University Press, 1957., str.4.

¹¹ Isto, str. 43.

¹² Isto, str. 47.

3.. Krunidbe francuskih kraljeva

3. 1.Inauguracijska ceremonija

Krunidba ima mnogo veću važnost za novoizabrane vladare koji njome obilježavaju svoje uzdizanje na vlast kao što je to slučaj kod ugarskih kraljeva, dok je sam značaj krunidbe u nasljednim monarhijama poput Engleske i Francuske manji i drugačiji, u tome je kontekstu krunidba samo službena legitimizacija prava koje nasljednik ima od rođenja.¹³ Možemo reći kako tada kralj svoje ovlasti ne preuzima već ih samo potvrđuje.

Ralph E. Giesey ističe kako su članovi dinastije Capet vlast nasljeđivali pravom primogeniture, međutim, uobičajeno je bilo da kralj za svoga života organizira krunidbu i posvećenje svoga nasljednika kako bi istaknuo njegova nasljedna prava, tako je bilo sve do dvanaestog stoljeća kada je taj običaj postepeno zamijenjen službenim imenovanjem nasljednika dokumentom *rex designatus*.¹⁴

Iako je ceremonija krunjenja bila strogo propisana, od propisa se odstupalo ukoliko se budući vladar nalazio predaleko od Reimsa. Na primjer, u trenutku smrti svoga prethodnika, morao je biti krunjen ondje gdje se zatekao jer si dinastija nije mogla dopustiti duži period službenog bezvlašća, odnosno *interregnuma*.

Neki od glavnih elemenata krunidbe svakako su sudionici, mjesto, vrijeme i procedura obreda. Iako je glavni subjekt svakako kralj, uobičajena kraljevska krunidba u srednjovjekovnoj Francuskoj odnosila se na krunidbu kraljevskoga para, uključujući dakle i vladarevu suprugu koja postaje kraljicom.¹⁵ Tijekom krunidbe postoje dva glavna protagonista ceremonije, budući kralj koji predstavlja svjetovnu moć i svećenstvo koje utjelovljuje crkvenu moć te činom posvećenja prenosi na vladara sakralnu moć. Istodobno kralj preuzima obvezu zaštitnika crkve i kršćanskog puka. Kako se tim činom kralj uzdiže na društvenoj ljestvici, inauguracijski rituali nazivaju se i ritualima prijelaza, označavajući tako uzdizanje pojedinca na viši položaj.

¹³ GIESEY, R. E., »Inaugural Aspects of French Royal Ceremonials« *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, u: János M. Bak (ur.), University of California Press, 1990., str 36.

¹⁴ Isto, str 37.

¹⁵ LE GOFF J., str. 48.

Pogreb prethodnog vlada javlja se kao dio krunidbene ceremonije u Francuskoj. Konkretno, na pogrebu umrloga uzvikuje se *Kralj ... je mrtav! Živio kralj ...* pri tome se koristi ime umrloga kralja i ime njegova nasljednika. Gotovo su svi francuski su kraljevi od 10. do 18. stoljeća sahranjeni u bazilici Saint-Denis, a ondje su se i čuvale kraljevske insignije od kojih su najvažnije svakako bili mač i kruna. Prijestolonasljednik se od kraljeve smrti pa sve do trenutka izvikivanja njegova imena uz kraljevski naslov ne pojavljuje u javnosti. Prema E. Kantorowiczu njegovo se postojanje niječe, a on se sam prethodno ne pojavljuje ni na pogrebnoj ceremoniji.¹⁶ U 16. se stoljeću napušta tradicija izvikivanja imena pa ostaje samo *Kralj je mrtav! Živio kralj! / Le roi est mort! Vive le roi!*. Na taj se način u svijesti naroda stvara percepcija *vječnoga kralja*, onoga koji zapravo nikada ne umire jer se o njemu više ne govori kao o konkretnoj osobi već kao o simboličkom vladaru. Novi vladar se od tada više ne obznanjuje na pogrebu svoga prethodnika pa tako i pogreb gubi svoju inauguracijsku funkciju.¹⁷

Krunidbene se ceremonije razlikuju i mijenjaju kroz prostor i vrijeme, međutim konstantno zadržavaju simboliku kraljeve neprekinute vlasti i vječnoga života. Krunidba, to simboličko rađanje novoga kralja, odvija se u etapama upravo suprotnim od pogrebnog rituala njegova prethodnika. Vladar na krunidbu dolazi točno onim putem kojim je tijelo njegova prethodnika izneseno. Kantorowicz tvrdi kako se time metaforički prikazuje neprekidnost kraljevske vladavine.¹⁸ Sam prostor kojim procesija prolazi te svi pokreti sudionika moraju sadržavati ako već ne vjerski, onda svakako magijski naboj.¹⁹ Pravilnik iz 1230. godine preporučuje odvijanje ceremonije nedjeljom, zasigurno kako bi se ojačao religiozan i sveti karakter čina.²⁰

3.2. Tijek krunidbene ceremonije

Krunidbeni dan započinje u kraljevu krevetu u Reimsu, gdje ga biskupi ujutro bude kao kralja iako on u tom trenutku još nije okrunjen. Kako san simbolizira pročišćenje, njime započinje ritual prijelaza. Također, buđenje u dvoru iz kojega odlazi u crkvu simbolizira kraljev prelazak iz svjetovnog u sakralni svijet. Vladari su

¹⁶ KANTOROWICZ, E. H., str. 314.

¹⁷ GIESEY R.E., »Inaugural Aspects of French Royal Ceremonials«, str. 39.

¹⁸ KANTOROWICZ, E. H., str. 336

¹⁹ LE GOFF J., str. 53.

²⁰ Isto, str 54.

se krunili u katedrali Notre-Dame koja se ukrašavala prije svake krunidbe, postavljene su nove tapiserije, sagovi i zavjese, baš kao što je i kralj oblačio nove halje. Kraljice su mogle biti krunjene sa supruzima u katedrali Notre-Dame ili samostalno u bazilici Saint-Denis.²¹ Prema legendi ključnu je ulogu u pokršćavanju Franaka imao sv. Remigije koji je u 5. stoljeću pokrstio Klodviga iz Merovinske dinastije, prvoga vladara koji ujedinjuje Franke. Sveti je Remigije vršio funkciju biskupa u gradu Reimsu. Spominjem to iz razloga jer je krunidbu obavljao nadbiskup Reimsa, a važan je dio obreda bilo pomazanje (*sacre*) svetim uljem. Svetu Ampulu (*Sainte Ampoule*) u kojoj se nalazilo sveto ulje za pomazanje kraljeva čuvali su opati samostana sv. Remigija navodno je noseći na lancu oko vrata. Kraljevi vazali sudjelovali su u ceremoniji vršeći *archiofficium* tj. *nadslužbu*, bile su to simbolične dužnosti kojima su demonstrirali svoju podložnost kralju. Nadslužba je bila privilegija kojom je kralj odabranima iskazivao počast. Te su dužnosti mogle biti dvorske službe, poput peharnika, komornika, maršala i upravnika ali i dužnosti nositelja štitova, mačeva ili zastava.

Kralj se kruni pred pukom, još jednim aktivnim sudionikom ceremonije, zaklinje se *pred Bogom, klerom i narodom*, a naposljetku narod pjeva *Kyrie Eleison (Gospodine, smiluj se!)*. Kada govorimo o narodu prisutnom unutar katedrale na ceremoniji krunidbe, Jaques Le Goff napominje kako se vjerojatno radi o visokopozicioniranim plemićima i građanima.²²

Ceremoniju unutar crkve možemo podijeliti u osam etapa: prva je ulazak kralja zajedno sa dva biskupa, u drugoj etapi opati samostana sv. Remigija donose Svetu Ampulu ispod ciborija, time dolazi do kulminacije procesa posvećenja, zatim slijedi dio u kojem se kralj zaklinje kleru, tradicija je to koja se koristila i pri kraljevskim posvećenjima u anglosaskoj Engleskoj. Sam tekst ne razlikuje se mnogo od teksta zakletvi germanskih kraljeva u Aachenu. Nakon litanija, narod unutar crkve na biskupov upit odgovara kako prihvaćaju princa kao svoga novoga vladara. Kralj se obvezuje kako će vladati i braniti kraljevstvo koje mu je od Boga dano u skladu sa tradicijom njegovih predaka. Zatim kralj pred oltarom skida svoje halje, odvaja se od svoga statusa te je spreman na prelazak u novi, vladarski. Slijedi četvrta etapa u kojoj mu komornik nazuva sandale sa zlatnim heraldičkim ljiljanima (*Fleur-de-Lis* - simbolom kraljevske časti u Francuskoj), vojvoda Burgundije namješta mu zlatne

²¹ Isto, str. 50.

²² Isto, str. 51.

stremene, a kralj od nadbiskupa prima mač te time postaje sekularna ruka Crkve. Mač zatim predaje svom senešalu²³ koji ga, izvučenog iz korica, nadalje nosi u procesiji. Peto je pomazanje kralja kako bi postao poput kraljeva i proroka iz Staroga Zavjeta, a u šestoj mu etapi predaju insignije. Komornik ga oblači u purpurne halje, boju koju je nosilo izraelsko svećenstvo, a nadbiskup mu daje prsten, simbol kraljevske časti i katoličke vjere. U desnu mu ruku polažu žezlo, a u lijevu štap *main de justice* koji simbolizira ruku pravde. Zatim mu na glavu polože krunu, a njega posjednu na prijestolje. Etapa završava poljupcem mira, kler pjeva *Te Deum*, a narod odgovara s *Gospodine, smiluj se!*. Sedmi je dio Sveta misa na koncu koje kralj uz kler dijeli svetu pričest izražavajući tako svoju kako profanu tako i sakralnu moć. Osmi je etapa sam kraj, kralj mijenja tešku, ceremonijalnu krunu onom lakšom koju će i kasnije nositi te se vraća na dvor.²⁴

3.3. *Entrée i lit de justice*

Dio krunidbene ceremonije u Francuskoj svakako je bio i kraljev trijumfalni ulazak u Pariz (*entrèe*). Prvi ulazak okrunjenoga kralja u grad gdje su ga Parižani dočekivali simbolički predstavljajući francuski narod koji dočekuje svoga vladara. Kralj je ulazio kroz vrata Saint-Denis i putovao do katedrale Notre-Dame istim putem kojim je nedugo prije iz grada izneseno tijelo njegova prethodnika.²⁵ Nakon krunidbe u Reimsu te službenog ulaska u Pariz, sljedeća se točka odvija u parlamentu. *Lit de justice* formalni je čin prvog kraljevog zasjedanja parlamentom. Karlo IX. 1563. godine prvi koristi *lit de justice* kao dio inauguracijskog procesa. Bio je okrunjen dvije godine ranije kao maloljetnik te je u parlamentu umjesto njega nastupao njegov regent. Ovim činom zasjedanja kralj potvrđuje preuzimanje svojih vladarskih prava.²⁶ Ralph E. Giesey upozorava kako su s vremenom razne faze i etape krunidbene ceremonije počele dijeliti inauguracijski aspekt same krunidbe. Također, postavlja

²³ *Sénéchal* - visoki dvorski službenik, od dinastije Capet u 10. stoljeću, koji je u prvom redu bio nadglednik dvorskih svečanosti i ceremonija, a kasnije je taj naslov označivao dužnosnike različita položaja; upravitelje kraljevskog dvora i imanja, zapovjednik vojnih snaga kraljevstva te predsjedatelj kraljevskog suda u vladarovoj odsutnosti

²⁴ LE GOFF J., str. 53-55.

²⁵ GIESEY R.E., »Inaugural Aspects of French Royal Ceremonials«, str. 40

²⁶ Isto, str. 42

pitanje u kojem trenutku kralj zapravo postaje kraljem u slučaju kada ceremonija potraje i po nekoliko dana te je li sam čin krunidbe legitiman bez popratnih ceremonija kao što su pogreb prethodnog vladara, *entrée* ili *lit de justice*.²⁷

4. Krunidbe u Svetom Rimskom Carstvu

4.1. Krunidba Otona I.

Uspon Svetog Rimskog Carstva započinje u 10. stoljeću s Henrikom I. Vrijeme je to u kojem su rituali i ceremonije bili učestali oblici javnog iskazivanja moći. Većina kraljevskih insignija onodobno nastaje na otoskom dvoru. Krunidbe postaju iznimno važne, a česte su i crkvene i liturgijske proslave, nošenje krune u javnosti, posvećenja biskupa i crkava te održavanje velikih crkvenih svečanosti. Razdoblje je to kada se u kraljevskoj osobi ujedinjuje sakralna i profana moć. Kralj izražava svoje božansko poslanje, a kraljevske krunidbe sve više nalikuju biskupskim ustoličenjima.²⁸

Sveto Rimsko Carstvo su u 10. i ranom 11. stoljeću obilježile mnoge pobune velikaša i njihova borba protiv kralja zbog vlasti nad zemljom. Upravo se zbog mnogih sukoba razvija skup specifičnih germanskih pomirbenih rituala (*deditio*) koji su obilježili onodobnu političku kulturu. Ritual službe stratora (*Strator-Dienst*) nalagao je carevima kako osobno moraju pomoći Papi da se uspne na konja što se moglo protumačiti ne samo kao demonstracija milosti i pomoći već kao prikaz vazalnoga odnosa u kojem je kralj postajao papinim vazalom. Najraniji zapis toga rituala datira iz godine 753. kada se Langobardi približavaju Rimu, a papa Stjepan II. putuje do Pariza kako bi se Pipinu Malom obratio za pomoć. Nekoliko kilometara ispred Panteona u Parizu, Pipin je dočeka papu. Papini izvori pišu kako je kralj ničice pao

²⁷ Isto, str. 35.

²⁸ WARNER, A. D., »Rituals, Kingship and Rebellion in Medieval Germany«, *History Compass* 8/10, 2010, str. 3.

na zemlju kada ga je ugledao, a zatim je ustao te vodio papina konja kroz cijelu procesiju sve do Pariza.²⁹

Opis krunidbe Otona I. za cara Svetog Rimskog Carstva pronalazimo kod Widukinda iz Corveya. Oton je krunjen 936. godine u Aachenu. Nakon smrti Henrika I. franački i saski velikaši izabrali su Otona za svoga budućega vladara. Doduše, i sam je Henrik I. prije svoje smrti predodredio sina za svoga nasljednika.³⁰ Prije ulaska u crkvu, Otona su velikaši, na trijemu Aachenske katedrale, posjeli na prijestolje te mu odali počast. Nadbiskup Hildebert iz Mainza predstavio ga je narodu, a narod ga je glasnim klicanjem i dizanjem ruku – aklamacijom, prihvatio kao novoga vladara. Oton zatim prilazi oltaru na kojem su već izložene insignije te mu nadbiskup predaje mač, opasač i narukvice, zaogrće ga plaštem i naposljetku mu predaje žezlo. Slijedi pomazanje svetim uljem i krunidba zlatnom dijademom. Tijekom ceremonije, iako porijeklom Sas, Oton je nosio franačku odjeću pozvavši se time na tradiciju Karla Velikog. Za razliku od svoga oca Henrika I., koji je većinu inauguracijskih ceremonija odbio, Oton I. prolazi kroz cijelu ceremoniju ističući tako svoj legitimitet i autoritet. Takvo ponašanje također upućuje na rastuću moć plemstva i klera koju je Oton pokušao suzbiti. Kraljev autoritet iskazuje i činjenica da su njegovi vazali sudjelovali u ceremoniji kao njegovi sluge, odnosno vršili su funkciju *archiofficiium*. Oton je bio vojvoda Saske, a vojvode Lotaringije, Švapske, Bavarske i Frankonije sudjelovali su u ceremoniji kao maršal, peharnik, senešal i komornik.³¹ Činjenica da je Widukind posvetio toliku pozornost preciznom opisu Otonove krunidbe govori koliko je taj ritual onodobno bio važan te koliko su željeli da ostane upamćen.³²

Carevi Svetoga Rimskoga Carstva u teoriji su krunjeni tri puta; u Aachenu kao njemački kraljevi, u Milanu kao kraljevi Italije te u Rimu kao carevi Svetog Rimskog Carstva. Kasnije se umjesto u Aachenu kraljevi krune u Frankfurtu.

Godine 1273. za krunidbe Rudolfa I. Habsburškog, nadbiskup mu nakon svete mise postavlja šest pitanja koja se odnose na to hoće li kao budući kralj poštovati zakone Carstva i održavati pravdu, na što kralj odgovara potvrdno. Posljednje i zasigurno najznačajnije pitanje jest hoće li se pokoriti Papi u Rimu. Zakletva je to koju su koristili carevi Svetoga Rimskoga Carstva, a koju kraljevi Engleske i Francuske

²⁹ TREXLER, R. C., *The Journey of the Magi: Meanings in History of a Christian Story*, Princeton University Press., Princeton, New Jersey, 1997., str. 41-42.

³⁰ Isto, str.1.

³¹ WOOLLY, R. M., str. 120 – 121.

³² WARNER, A. D., str. 2.

nikada nisu prihvatili. Kralj, položivši dva prsta na oltar izgovara zakletve, a zatim ga biskup pomazuje u znaku križa. Nakon dodjele insignija i krunidbe, kralj se ponovo zaklinje, ovoga puta na latinskom i njemačkom naglašavajući time spajanje dvaju identiteta.³³

5. Krunidbe engleskih monarha

5.1. Ceremonija od 8. do 15. stoljeća

Krunidbe britanskih monarha odvijaju se u Westminsterskoj opatiji, a ceremonija nastaje po uzoru na franačke krunidbene ceremonije. Iako je Engleska nasljedna monarhija, tek od vladavine Henrika VII. prijestolonasljednik postaje vladarom u trenutku smrti svoga prethodnika. Sve do 15. stoljeća legitimnim se kraljem postajalo tek nakon krunidbe.³⁴

Ostalo je sačuvano šest različitih Pravilnika kroz koje možemo pratiti promjene i razvitak ceremonije krunidbe britanskih vladara. Prvi potječe iz 8. stoljeća i vezan je uz kralja Egberta. Poprilično je jednostavan, a ono što opisuje jest kako tijekom svete mise, nakon čitanja evanđelja, biskup izriče krunidbenu molitvu i kralju pruža pomazanje. Zatim mu se predaju žezlo i štap, biskupi kralju polažu krunu na glavu dok narod kliče *Živio kralj vječni (Vivat rex in sempiternum)*, a plemići ga pozdravljaju poljupcem. Na kraju Pravilnika nalaze se zakletve kojima se kralj obavezuje kako će održavati mir, suzbiti nasilje te biti pravedan i miroljubiv.³⁵

Drugi je nastao u 10. stoljeću vjerojatno za vrijeme vladavine kralja Edgara I. Miroljubivog ali se naziva *Redom kralja Ethelreda*. Uspoređujući ga s Pravilnikom kralja Egberta, možemo primijetiti kako je ceremonija mnogo detaljnija i sofisticiranija. Ritual započinje kraljevim ulaskom u crkvu, a sudionici ga dočekuju pjevajući himne. Kralj prilazi oltaru te liježe na tlo i izgovara zakletve. Slijedi dio ceremonije koji je zasigurno preuzet iz biskupskih inauguracija. Kralju se kao prva insignija predaje prsten a tek onda mač. Slijede žezlo, palica i kruna, a naposljetku kralj sjeda na

³³ WOOLLY, R. M., str.123-124.

³⁴ WOOLLY, R. M.,str. 79.

³⁵ Isto, str. 61-62.

prijestolje.³⁶ Slijedi kraljičina krunidba prilikom koje prima pomazanje, a zatim prsten kao regaliju. Kasnije, u 12. stoljeću bit će uvedene nove insignije – narukvice i plašt. Kraljevska knjiga *Liber Regalis* srednjovjekovni je rukopis iz 14. stoljeća koji propisuje detalje ceremonije pri krunidbi kralja, kralja i kraljice ili pak samo kraljice. Pisan je na trideset i tri lista kože te sadrži mnoštvo iluminacija koje prikazuju krunidbenu svečanost. Pravilnik ovako opisuje ceremoniju nakon ulaska u opatiju: kralj ulazi u crkvu dok se pjeva himna te liježe na tlo ispred oltara. Nakon litanije vladar izgovara zakletve *U ime Kristovo*. Biskup zatim postavlja puku pitanje prihvaćaju li toga čovjeka za svojega kralja, na što oni odgovaraju potvrdno. Slijedi pomazanje, najprije ruku, a zatim redom: glave, prsa, ramena i pregiba ruku. Zatim se u prostoriju unose i blagoslivljaju regalije: mač, narukvice i plašt. Slijedi krunidba i zasjedanje na prijestolje. Ukoliko je prisutna kraljica, nakon kralja slijedi kraljičina krunidba.

Iako je sam ritual krunidbe inertan, suptilne su promjene konstantne pa tako dolazi do izmjene redoslijeda stavki ili su pak neki dijelovi u potpunosti izbačeni. Ovakve zamjene, kao i promjene u tekstu kojeg sudionici izgovaraju, vjerojatno odražavaju neke nove političke okolnosti te prenose vjerske i političke poruke.

5.2. Krunidba Elizabete I.

Nakon Henrika VIII. i njegovog *Zakona o vrhovništvu* prema kojem se na čelu anglikanske Crkve i Države nalazi kralj, na vlast dolazi Marija I. Tudor. Ona je, kao katolički vladar, željela povratiti autoritet Rima te ponovo sakralizirati ceremoniju krunidbe. Na dan krunidbe, okupila je veliku procesiju katoličkih svećenika koji su je ispratili do Westminsterske opatije. Obnovila je ceremonijalni ritual ponovo uvevši pomazanje svetim uljem, te je koristila prvotne krunidbene zakletve, umjesto zakletvi Henrika VIII. koji se kroz njih odrekao veze s Rimskom Crkvom.

Kako je ritual krunidbe oduvijek bio povezan s rimskom kurijom i Papom ne čudi što je u 16. stoljeću reformacija u Engleskoj samu ceremoniju krunidbe, želeći se odmaknuti od utjecaja Rimske Crkve, nazivala *simboličnom dramom*.³⁷

³⁶ Isto, str. 65.

³⁷ HUNT, A., *The Drama of Coronation: Medieval Ceremony in Early Modern England*, Cambridge: at the University Press, 2008., str. 3.

Krunidba Elizabete I. više nije mogla u ljudima probuditi strahopoštovanje pa čak ni povjerenje prema vladaru. Ipak, Elizabeta je iskoristila tradicionalnu kraljevsku procesiju kroz London kako bi umanjila sakralnu snagu ceremonije i naglasila političku, to jest samostalnu kraljevsku moć. Nakon procesije Elizabeta stiže do Westminsterke opatije gdje su je dočekali opati odjeveni u ceremonijalnu ruhu, držeći u rukama baklje. Vidjevši ih, Elizabeta ih raspusti govoreći: *Away with those torches, for we see very well! Odlazite s tim bakljama, jer dobro vidimo* ³⁸. Trenutak je to koji si ni jedan katolički vladar ne bi mogao dopustiti, svakako ne ukoliko želi zadržati sveti aspekt ceremonije. Međutim, Elizabeta je tim činom jasno istakla sebe kao autoritarnog i nezavisnog vladara. Učinila je još nekoliko izmjena u inauguracijskoj ceremoniji; izbacila je tradicionalni ritual bdijenja noć prije krunidbe, molitve su tijekom mise izgovorene engleskim jezikom, a sveta hostija nije bila podignuta iznad glava ljudi kao što je to običaj kod rimskih svećenika. No, iako na krunidbenoj ceremoniji nisu prisustvovali visoko rangirani crkveni dužnosnici, Elizabeta je i dalje željela primiti pomazanje od katoličkog biskupa. Možemo zaključiti kako je njezina krunidba bila prije svega kompromisno rješenje koje je trebalo donekle zadovoljiti obje strane ali je pri tome jasno dala do znanja svim prisutnima kako će i dalje njegovati nezavisnu Englesku crkvu.

Krivo je tvrditi kako je krunidbena ceremonija delegitimizirana u 16. stoljeću ali se svakako promijenila i prilagodila protestantskom duhu naroda. Reformacija jest odbacila mnoge rituale Rimske Crkve, međutim krunidba nije bila isključivo katolička ceremonija. Da, bio je to prijenos božanskih moći na vladara putem pomazanja svetim uljem ali također i politički događaj čija je svrha bila ostvarenje legitimiteta, ustoličenje novoga vladara i njegovo predstavljanje narodu. ³⁹

5.3 Simboli engleskih monarha

Kraljevske insignije britanskih monarha čuvaju se zajedno s još sto i četrdeset ceremonijalnih predmeta koji se zajedno nazivaju Krunski dragulji Ujedinjenoga Kraljevstva. Najstarije insignije potječu iz 11. stoljeća, iz vremena Edvarda III.

³⁸ MCCOY, R. C., »The Wonderfull Spectacle: the Civic Progress of Elizabeth I and the Troublesome Coronation« *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, u: János M. Bak (ur.), University of California Press, 1990., str. 219.

³⁹ HUNT, A., str. 3.

Ispovjednika, a za vrijeme vladavine dinastije Tudora kralj bi ih nasljeđivao od svoga prethodnika. Od srednjovjekovnih regalija sačuvana su tri mača i žlica koja se koristila za pomazanje, nažalost ostalo je nestalo ili je prodano za vrijeme vladavine Olivera Cromwella u 17. stoljeću.

Britanski kraljevi nose dvije krune, *State crown* je pojam koji označava krunu koju nose prilikom izvršavanja državnih poslova, dok je *Coronation crown* samo ukrasna kruna koju koriste za ceremoniju krunidbe.

6. Krunidbene ceremonije Ugarsko – Hrvatskog Kraljevstva

6.1. Elementi krunidbe

Francuska i Engleska bile su monarhije u kojima je prijestolonasljednik postajao kraljem u trenutku smrti njegova prethodnika. Međutim, u Ugarskoj se kraljem postajalo tek nakon valjano izvedene krunidbene ceremonije. Ceremonija se održavala u bazilici sv. Stjepana u kojoj je u 11. stoljeću bio pokopan prvi ugarski kralj Stjepan I., a zatim i ostali srednjovjekovni ugarski vladari.

Od 13. stoljeća pri svakoj se krunidbi ugarsko-hrvatskih kraljeva moraju poštovati sljedeće: kralja mora okruniti ostrogonski nadbiskup Krunom sv. Stjepana u Stolnom Biogradu (Székesfehérvár). Ova pravila nastaju pri dolasku Anžuvina na vlast, a Karlo I. Robert zbog njih je krunjen čak tri puta. Prvi put 1301. godine okrunio ga je ostrogonski nadbiskup, ali u Ostrogonu i to jednostavnom kraljevskom krunom. Drugi je put krunjen 1309. godine u Budimu i od strane ostrogonskog nadbiskupa, međutim ponovo bez Krune sv. Stjepana. Zbog nestabilnosti u Ugarskoj i borbe za prijestolje velikaši su ponovo pronašli razlog te tvrdili kako čin krunidbe nije pravovaljan. Naposljetku je 1310. godine pravovaljano okrunjen u Stolnom Biogradu krunom sv. Stjepana.⁴⁰

⁴⁰ ŠIŠIĆ, F., Povijest Hrvata, Pregled povijesti hrvatskog naroda 600.-1526., prvi dio, str. 211.-212., ENGEL, P., *The Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary*, I.B. Tauris Publishers, London, 2001., str. 128.

6.2. Tijek krunidbene ceremonije

O tijeku ceremonije saznajemo iz opisa krunidbe kralja Alberta II. Habsburgovca, okrunjenog 1438. godine. Ušavši u baziliku sv. Stjepana, budući bi kralj najprije kleknuo pred oltar izgovarajući zakletvu pravednosti i mira (*iustitiae et pacis*). Ostrogonski bi nadbiskup kralja zatim pomazao (po desnoj ruci i između ramena), ogrnuo ga plaštem sv. Stjepana, izrekao njegova prava na krunu, a naposljetku kralju na glavu položio Krunu sv. Stjepana. Zatim slijedi usklik prisutnih: *Živio okrunjeni ugarski kralj!* Slijedi etapa predaje insignija. Dvorski sudac kralju predaje žezlo, simbol najviše časti i vlasti vladara, hrvatski ban predaje mu kraljevsku jabuku, a peharnik mač sv. Stjepana koji simbolizira vojnu moć. Zatim kralj sjeda na prijestolje te izgovara krunidbene zakletve.⁴¹ Ukoliko bi ostrogonski nadbiskup odbio izvršiti ceremoniju ili je bio spriječen, zamijenio bi ga kaločko-bački nadbiskup. Ceremoniji je prisustvovalo ugarsko i hrvatsko plemstvo te plemstvo iz drugih zemalja, ali nikada kralj neke druge zemlje. Razlog je tome što se tijekom krunidbe svi prisutni moraju podčiniti kralju, a kako su kraljevi jednakoga ranga to nije bilo izvedivo.⁴²

Kada se s kraljem krunila i kraljica, primas bi joj dotaknuo desno rame a potom bi je biskup krunio kućnom krunom kojom su se krunile supruge vladara.

Nakon krunidbe, kralj u povorci izlazi iz crkve, a pred njim se nose zastave Zemalja Krune sv. Stjepana. Također, rizničar iz povorke među okupljeni puk baca zlatne i srebrne kovanice stvarajući predodžbu darežljivog kralja koji brine o svome narodu. Nakon krunidbe, kralj bi zasjeo na prijestolje te presudio u nekoliko sudskih parnica ističući i naglašavajući time svoju jurisdikciju. Zatim je uslijedila posljednja etapa ceremonije, kralj bi podigavši tri prsta lijeve ruke i s raspelom u desnoj ruci izgovorio riječi zakletve koju mu je pročitao ostrogonski nadbiskup. Zatim bi se uspeo na konja, odjahao u povorci do krunidbenog brežuljka, ondje isukao mač te zamahnuo njime u smjeru četiri strane svijeta što je označavalo njegovu spremnost da obrani svoju zemlju od napadača iz kojeg god smjera oni pristigli. Godine 1543.

⁴¹ WOOLLY, R. M., str. 126 – 127.

⁴² LE GOFF J., str.58.

Osmanlije osvajaju Stolni Biograd te se od tada ugarski kraljevi krune u katedrali sv. Martina u Požunu (Bratislavi) sve do 19. stoljeća.

Kruna sv. Stjepana čuvala se u Stolnom Biogradu te je predstavljala kontinuitet ugarske državnosti. Vjerojatno je nastala sklapanjem više dijelova za vladavine Bele III. u 12. stoljeću. Možemo je raščlaniti na donju Grčku krunu (*Corona Graeca*) i gornju Latinski krunu (*Corona Latina*). Grčka je kruna vjerojatno poklon bizantskoga cara Mihaela VII. Duka supruzi mađarskoga kralja Gejze I. Gornji je dio kružnoga oblika i nosi latinski natpis, a na vrhu je naknadno umetnut križ.⁴³

Prilog 2. – Kruna sv. Stjepana

Zanimljiva je i priča o krunidbi Ladislava V. Postumnog čiji je otac Albert II. Habsburški preminuo prije njegova rođenja pa su ugarski staleži za novoga kralja izabrali poljskoga kralja Vladislava I. Jagelovića. Međutim, Ladislavova je majka naložila Heleni Kottanner, dadilji svoje kćeri, da ukrade Krunu sv. Stjepana koja se čuvala u Višegradu kako bi okrunila svoje dijete.. Moguće je kako se križ na kruni nakrivio upravo tijekom tog transporta. Ladislava V. okrunio je nadbiskup Dionizije u

⁴³ KONTLER, L., *Povijest Mađarske, Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Zagreb: Srednja Europa, 2007., str 63.

Stolnom Biogradu, pomazavši ga dok je njegova majka govorila prisegu. Dijete je ležalo na suknu s hermelinom dok je knez Ulrik Celjski držao krunu nad njim.⁴⁴

Prilog 3. i 4. – insignije ugarskih kraljeva

Jedan od važnijih rituala koji se ponavljao pri kraljevskom pojavljivanju u javnosti jest pjevanje kraljevskih lauda (*laudes regiae*). Pjesme su bile dio svih rituala u kojima je kralj sudjelovao. Pjevale su se, primjerice prilikom svečana kraljeva ulaska u crkvu ili samostan. Najvažniji dio napjeva jesu rečenice: *Krist osvaja, Krist vlada, Krist zapovijeda*. One upućuju na kralja koji oponaša Krista te se u njega ugleda i s njim poistovjećuje.⁴⁵

⁴⁴ KLAJČ V., *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX. st.*, knj. 3., Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1973., str. 204.

⁴⁵ ZUPKA, »Power of rituals and rituals of power: Religious and secular rituals in the political culture of medieval Kingdom of Hungary« *History in motion*, Bratislava, 2010., str.35.

7. Festivalske krunidbe

Festivalske krunidbe, (Festkrönung), su rituali koje bismo mogli nazvati ponovnim krunidbama, preciznije, crkveni bi dužnosnik ponovo položio krunu na kraljevu glavu kako bi se ojačao sakralni trenutak ustoličenja vladara. Najčešće je do toga dolazilo nakon razrješenja sukoba, tijekom dinastičkih borbi, prilikom kraljeva vjenčanja odnosno prilikom kraljičine krunidbe.⁴⁶ Kralj bi krunu uobičajeno nosio za vrijeme važnih svečanosti, pri posjetu biskupskoj rezidenciji, pri posjetu samostanima te pri susretima s drugim vladarima ili magnatima. Vilim I. Osvajač s krunom se obvezno pojavljivao u tri prilike; na Božić u Gloucesteru, u Winchesteru za Uskrs te u Westminsterskoj opatiji na Blagdan Duhova.⁴⁷

Slično je učinio i Bela IV. koji je festivalsku krunidbu održao 1256. godine u Splitu. Toma Arhiđakon piše: *Ušao je u grad veoma svečano, kao kralj noseći kraljevske oznake. Kler i puk veselim su ga klicanjem dočekali.*⁴⁸ Bilo je to razdoblje nakon tatarskih provala te je za Belu bilo nužno obnoviti povjerenje svoga naroda i osnažiti kraljevsku moć, kao i predstaviti se poput vladara pred hrvatskim narodom.⁴⁹

8. Efigije

Efigije - pogrebne lutke, u srednjem su i ranom novom vijeku bile nezaobilazan dio pogrebnog ceremonijala francuskih i engleskih vladara. Koristile su se prilikom pogrebnog obreda, a mogu biti nepokretne i pokretne. Nepokretna, fiksna efigija jest ona uklesana u kamen koja se postavlja iznad grobnog mjesta. Pokretna, prijenosna ili procesijska efigija služi simboličkom prikazu prijenosa moći s pokojnog vladara na njegova nasljednika. Prvi se puta spominju u 14. stoljeću pri pogrebu engleskoga

⁴⁶ Isto, str. 32.

⁴⁷ Isto, str. 32.

⁴⁸ Toma Arhiđakon, *Historia Salonitana : povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika = Historia Salonitana : historia salonitanorum atque spalatinorum pontificum* Split : Književni krug, 2003. str. 174

⁴⁹ ZUPKA, D., str. 33.

kralja Edvarda II, a zatim se praksa širi preko francuskih kraljeva sve do pogreba pruskih vladara u 18. stoljeću.⁵⁰

Praksa izlaganja tijela razvila se iz običaja nošenja trupa pokojnog vladara zamotanog u laneno platno do mjesta ukopa. Tijelo se prenosilo na otvorenoj nosiljci, međutim događalo se da su trupa ponekad bila veoma oštećena pa prikazivanje kraljeva tijela u takvom stanju nije bilo primjereno. Također, pogrebna ceremonija srednjovjekovnog vladara trajala je određen broj dana, a između trenutka kraljeve smrti i njegova ukopa moglo je proći i do nekoliko mjeseci. Javno izlaganje kraljeva tijela nakon njegove smrti, kako bi se velikaši mogli okupiti i odati mu počast, engleska je praksa s kraja 12. stoljeća. Međutim, ljudsko se truplo nije moglo sačuvati od raspadanja tijekom tako dugog perioda. To je primarni razlog nastanka efigija. U slučajevima kada je kralj poginuo u borbi, a njegovo tijelo nije pronađeno, pogrebne su lutke poslužile kao realističan, zamjenski prikaz kralja. One imaju ulogu prijenosnika besmrtnosti kraljeva dostojanstva te vrhovne svjetovne vlasti. Tijekom pogrebnih procesija u Engleskoj nošena je, odjevena u kraljevsku odjeću, iznad lijesa s kraljevim tijelom, a uklonjena je u trenutku ukopa. Obično su se izrađivale od drveta, u prirodnoj veličini, kako bi što više nalikovale vladaru. Iz toga su razloga glavne konture lica dobivene putem posmrtno maske. Odljev posmrtno maske napravljen je odmah nakon kraljeve smrti.⁵¹

Prilikom pogrebnog ceremonijala francuskih kraljeva efigija je simbolizirala živoga kralja, kako bi se održala iluzija o vječnome kralju. Ona predstavlja živući odraz tada već preminuloga vladara sve do trenutka kada se na pogrebu pojavljuje kraljev nasljednik odnosno budući vladar. Iz toga su je razloga oblačili u svečanu opravu koja se sastojala od *kratkog satenskog kaputa preko kojeg je postavljena duža satenska tunika ukrašena kraljevskim amblemima, ljiljanima. Noge su bile pokrivene čarapama protkanima zlatnim nitima, a na stopala su postavljene crvene papuče. Preko odjeće postavljen je ogrtač bez rukava u purpurnoj boji s protkanim bijelim ljiljanima te ovratnikom od hermelina.*⁵²

Tijekom perioda između smrti francuskoga kralja i njegova ukopa, pogrebna je lutka bila položena na odar iznad kojega je visio baldahin stvarajući tako još

⁵⁰ JOVANOVIĆ, K. »Uloga efigija u pogrebnom ceremonijalu srednjovjekovnih kraljica te njihova povezanost s teorijom o dva kraljeva tijela« *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 2013., str. 22.

⁵¹ JOVANOVIĆ, K., str. 24.

⁵² GIESEY, E. R., *The Royal Funeral Ceremony in Renaissance France*, Geneve: Librairie E. Droz, 1960., str. 4-5.

uzvišeniji prizor. Neobično nije bilo ni posluživanje večere ispred efigije, na kojoj su prisustvovali članovi kraljeva dvora odajući mu na taj način posljednju počast.⁵³

Ernst H. Kantorowicz napominje kako ne smijemo smetnuti s uma pitanje problematike kraljeva dostojanstva. Engleski zakon definira kraljevo dostojanstvo kao pravo koje može ostvariti samo engleski monarh te koje ga izdiže nad njegovim narodom stoga se kralj, pa čak i njegovo tijelo nakon smrti uvijek pojavljuje u besprijekornom izdanju.⁵⁴

⁵³ JOVANOVIĆ, K., str. 25.

⁵⁴ KANTOROWICZ, E. H., str. 384.

ZAKLJUČAK

Prateći promjene u krunidbenim ceremonijama do kojih je dolazilo kroz srednjovjekovna stoljeća, možemo primijetiti razvoj kraljevske vlasti od najranije faze u kojoj kralj vlada kao božanski poslanik na zemlji pa sve dok postepeno ne postane vladar koji se oslanja ne više na religiju, već na vlastite zakone i društveno uređenje koji mu pružaju legitimitet. Povezanost Crkve i Države provlači se, jačim ili slabijim intenzitetom, kroz cijelo razdoblje srednjega vijeka. Njihovo preplitanje vidljivo je kroz obostrano korištenje zajedničkih insignija i političkih simbola. Papa, baš poput kraljeva oblači purpurne halje, a pred njim se u procesiji u kojoj jaše ulicama Rima, viju zastave kao simboli vlasti. Kralj pak ispod svoje krune nosi mitru te poput biskupa prima prsten tijekom svoje inauguracije u kraljevsku čast. Ipak, najvažnija uloga klera jest prijenos božanske moći na kralja, čime se oko kralja stvara aura nepovredivosti koja sve njegove potencijalne protivnike obvezuje na pokornost.

Međuzavisnost i povezanost svjetovne i crkvene moći u srednjem vijeku možemo promatrati kroz njihove odnose u ritualima moći. Termin *rituali moći* obuhvaća simbolična djela, javne demonstracije moći te česte svečanosti i gozbe kojima su rituali popraćeni.⁵⁵

Inauguracijske ceremonije ispunjene su ritualima te političkom i vjerskom simbolikom pa iako se u ponečemu razlikuju imaju mnogo zajedničkih obilježja iz kojih je vidljivo kako su se razvijale kroz međusobni utjecaj. Ono što je svima zajedničko jest zasjedanje na prijestolje, pomazanje i krunidba koja se obično održava u glavnoj katedrali u zemlji. Ipak, britanski monarsi nisu krunjeni u katedrali jer je ona spadala u biskupsku jurisdikciju, već u Westminsterskoj opatiji pod kraljevom jurisdikcijom.

Najvažniji izvori za proučavanje kraljevskih krunidaba jesu liturgijski tekstovi koji nose naziv *ordo tj. Pravilnik*, a sačinjeni su od uputa koje obuhvaćaju sve sudionike ceremonije. U njima su propisane riječi, napjevi, geste sudionika ali i sam izgled prostora. Pronađeni su diljem Europe te se proučavajući njihov sadržaj mogu jasnije razlučiti sličnosti, razlike i međusobni utjecaji krunidbenih rituala

⁵⁵ ZUPKA, D., str. 35.

Nakon pojave protestantizma u Europi vjera u božansku sveprisutnost više ne podrazumijeva i vjerovanje u kraljevu božansku prirodu. Zemlje diljem Europe mijenjale su svoje krunidbene rituale u skladu s novim vjerovanjima i političkim prilikama. Španjolski su vladari u 14. stoljeću odbacili ceremonijalne krunidbe, Danska i Švedska svoje su kraljeve krunile po protestantskim pravilima, a Jakov I., kralj Engleske, preuzeo je u potpunosti tradicionalni obred krunidbe ali bez služenja Svete mise.⁵⁶

⁵⁶ HUNT A., str. 4.

Popis literature:

Bak, János M., »Coronation Studies – Past, Present and Future«, u: János M. Bak (ur.), *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, University of California Press, 1990., 1-16.

Eco, Umberto, *Umjetnost i ljepota u srednjovjekovnoj estetici*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2007.

Einhard, *Život Karla Velikog*, Zagreb: Latina et Graeca, 1992.

Engel, Pál, *The Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary*, I.B. Tauris Publishers, London, 2001.

Giesey, Ralph E., »Inaugural Aspects of French Royal Ceremonials« *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, u: János M. Bak (ur.), University of California Press, 1990., 35-45.

_____, *The Royal Funeral Ceremony in Renaissance France*, Geneve: Librairie E. Droz, 1960.

Hunt, Alice, *The Drama of Coronation: Medieval Ceremony in Early Modern England*, Cambridge: at the University Press, 2008.

Jovanović, Kosana, »Uloga efigija u pogrebnom ceremonijalu srednjovjekovnih kraljica te njihova povezanost s teorijom o dva kraljeva tijela« *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 2013., 21-36.

Kantorowicz, Ernst H., *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology*, Princeton University Press, 1957.

Klaić, Vjekoslav, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX. st.*, knj. 3-4., Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1973.

Kontler, László, *Povijest Mađarske, Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Zagreb: Srednja Europa, 2007.

Le Goff, Jacques, »A Coronation Program from the Age of Saint Louis: The Ordo of 1250« *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, u: János M. Bak (ur.), University of California Press, 1990., 46-58.

McCoy, Richard C., »The Wonderfull Spectacle: the Civic Progress of Elizabeth I and the Troublesome Coronation« *Coronations: Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*, University of California Press, 1990., 217-225.

Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata: pregled povijesti hrvatskog naroda*, Split: Marijan tisak, 2004.

Toma Arhiđakon, *Historia Salonitana : povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika = Historia Salonitana : historia salonitanorum atque spalatinorum pontificum* Split : Književni krug, 2003.

Trexler, Richard C., *The Journey of the Magi: Meanings in History of a Christian Story*, Princeton University Press., Princeton, New Jersey, 1997.

Zupka, Dušan, »Power of rituals and rituals of power: Religious and secular rituals in the political culture of medieval Kingdom of Hungary« *History in motion*, Bratislava, 2010. 29-43.

Warner, A. David, »Rituals, Kingship and Rebellion in Medieval Germany«, *History Compass* 8/10, 2010.

Woolley, Reginald Maxwell, *Coronation Rites*, B.D. Cambridge: at the University Press. 1915.

Internet:

1.<http://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/coronation-sword-and-scabbard-kings-france>
(posjet: 22.rujna.2017.)

Popis priloga:

Prilog 1. - <http://www.louvre.fr/oeuvre-notices/epee-et-fourreau-du-sacre-des-rois-de-france>

Prilog 2. – http://www.nemzetijelkepek.hu/pictures/bp_korona2_300.jpg

Prilog 3. - <http://www.nemzetijelkepek.hu/pictures/orszagalma.jpg>

Prilog 4. - http://www.nemzetijelkepek.hu/pictures/kiralyi_kard.jpg

SAŽETAK

Kraljevska je krunidba jedan od najznačajnijih rituala srednjega vijeka. U to doba kada ceremonije i zakletve znače više od pisanih sporazuma, krunidbe su bile ne samo javno predstavljanje novoga vladara, već ritual kojim je kralj na sebe preuzimao svjetovnu i božansku moć. Ceremonija se odvijala unutar crkve, a uključivala je i pomazanje svetim uljem. Tijekom krunidbe vladaru su se predavale insignije poput mača, jabuke i žezla - simbola vlasti, časti i službe. Za neke je zemlje, poput Francuske, sam čin krunidbe bio tek jedan od segmenata kraljevske inauguracije u koju također spadaju *entrèe* (trijumfalni ulazak u Pariz) te *lit de justice* (prvo zasjedanje kralja u Parlamentu) te pogreb prethodnog vladara u crkvi Saint-Denis. Neki od glavnih elemenata krunidbe svakako su sudionici, mjesto, vrijeme i procedura obreda. Najvažniji izvori za proučavanje krunidba jesu liturgijski tekstovi koji nose naziv Pravilnik (*ordo*) radi se o preciznim ali ipak općenitim uputama koje obuhvaćaju sve sudionike ceremonije. U njima su propisane riječi, napjevi, geste sudionika ali i sam izgled prostora. Radom su obuhvaćene posebnosti i sličnosti krunidbenih ceremonija Karolinga, Kapetovića te engleskih i ugarskih kraljeva.

Ključne riječi:

kraljevske krunidbe, ordo, insignije, pomazanje, krunidbeni rituali, *entrèe*, *lit de justice*, dinastija Capet, Karolinzi, krunidbe ugarskih kraljeva, krunidbe britanskih monarha

SUMMARY

Royal coronation is one of the most important medieval rituals. At medieval time when ceremonies and oaths meant more than written agreements, the coronations were not only the public presentation of the new ruler, but the ritual in which the king took on himself a secular and divine power. The ceremony took place inside the church and it was including the anointing. During the crowning ceremony the emperor was given insignia sword, orb and sceptre - symbols of authority, honor, and ministry. For some countries like France, the act of coronation is just one of the segments of the royal inauguration, including *entrée* (triumphal entry into Paris) and *lit de justice* (the first king's sitting in Parliament) and the funeral of the former ruler in the Saint-Denis church. Some of the main coronation elements are certainly the participants, place, time and procedure of the rituals. The most important sources for the coronation study are liturgical texts bearing the name *ordo*, these are precise but still general instructions that encompass all participants in the ceremony. They prescribe the words, songs, participants' gestures, but also the layout itself. This paper covers the particularities and similarities of crowning ceremonies of Carolings, Capetians, and the Anglican and Hungarian monarchs.

Keywords:

royal coronations, *ordo*, regalia, anointing, *Entrée*, *lit de justice*, Capetian dynasty, Carolinians, coronation of Hungarian monarchs, coronation of British monarchs